

HET GRAVENSTEEN IN DE 18e-19e EEUW

Het Gravensteen schijnt als toeristische bezienswaardigheid nog niets van zijn aantrekkingskracht te hebben ingeboet. De jaarlijkse bezoekerscijfers gelden hier als een doorslaand bewijs.

In de 18e-19e eeuw was het Gravensteen niet zoals wij het heden kunnen bewonderen. Onderaan de walmuren stonden huizen en binnen de muren werden verschillende nijverheidsinstellingen ondergebracht. Eugeen Zetternam nam dat decor als achtergrond van zijn

bekende sociale roman "Mijnheer Luchtervelde".

Keizerin Maria Theresia gaf op 15 februari 1779 order tot de openbare verkoping van het Gravenkasteel. Hierin waren niet begrepen de konsistoriezaal met de aangrenzende kapel, welke het gouvernement afstond aan de kastelijn van de Oudburg.

Op 2 november 1779 publiceerde "De Gazette van Gent" een beschrijving van de goederen, welke te koop werden aangeboden :

"Verscheyde delen voortijds gebruykt geweest hebbende tot de vergaderinge van den Raed van Vlaenderen, de Greffie, de Gevangenis en de Conciergerie van den zelfden Raed, alsmede een huys, daer-nevens staende, alle zeer gedienschtig tot de groote fabrieken".

De architect Jean-Denis Brismaille werd het Gravensteen toegewezen op 23 december 1779 voor de som van 8.353 pond groten. Hij was het die op het einde van de 18e eeuw een belangrijke rol speelde in de wijziging van het stadsbeeld. De eigenaar scheen niet gehaast te zijn om aan de wenk van de Oostenrijkse regering te voldoen. Er werd ni. gesuggereerd een fabriek op te richten. Brismaille daarentegen vormde zijn eigendom om tot een soort arbeiderswijk.

Op 11 november 1784 verscheen in de Gazette van Gent volgende aankondiging :

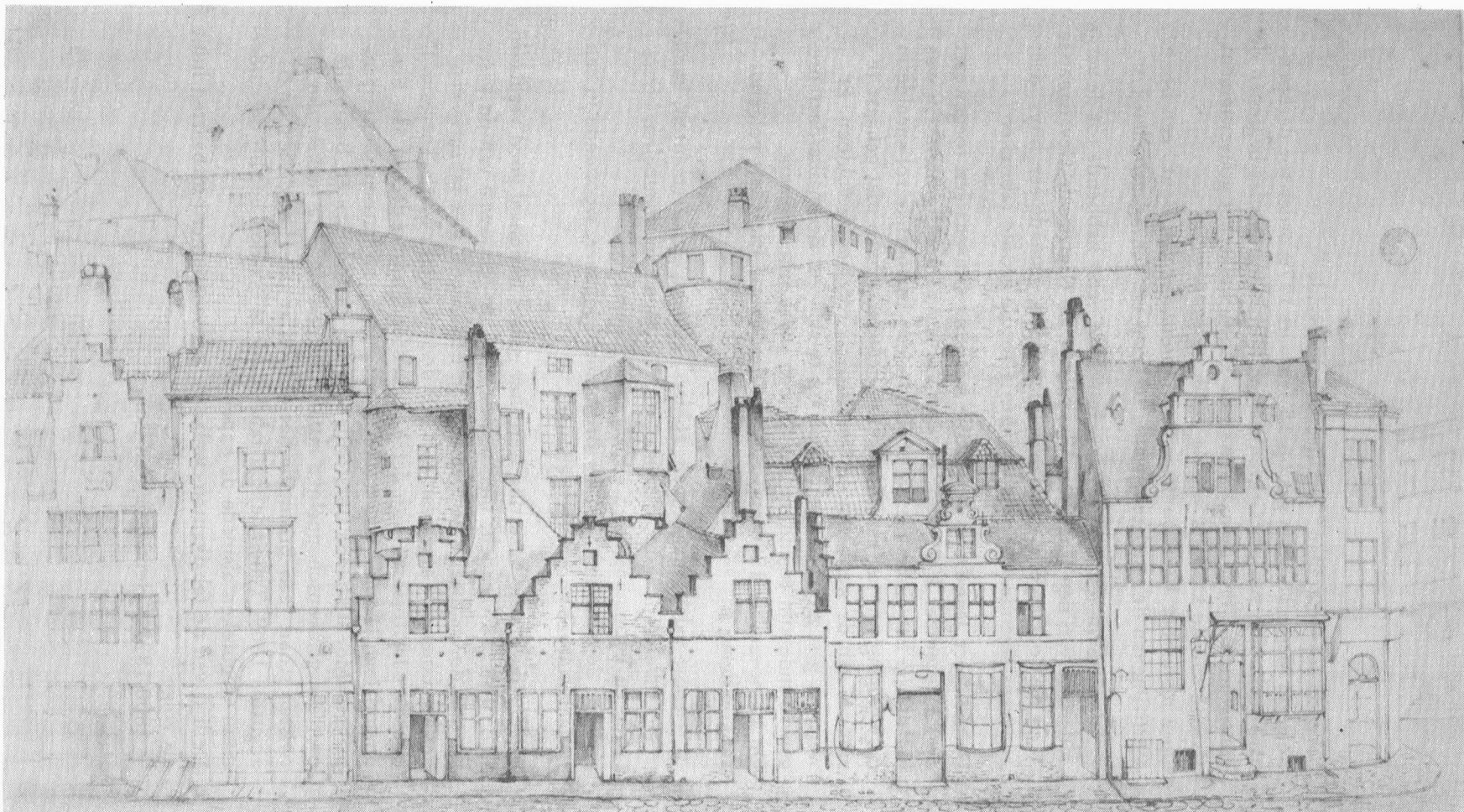
"Groote zalen, magazijnen, zolders, kelders, appartementen, kamers enz. alle dienstig tot het plaetsen van goederen, meubelen, effecten en koopmanswaren alsook voor logementen.

Voor de conditien, bij Jan Brismaille, eygenaer, woonende in een deel van het voorzeyde gebouw".

Tijdens de Franse bezetting werd het geheel nationaal goed verklaard. In 1797-1798 verkocht men in drie maal de gebouwen van de kastelijn van de Oudburg - gelegen binnen het kasteel met inbegrip van de bijgebouwen - afgestaan in 1779 door Keizerin Maria-Theresia. De eigenaars Delfosse en Van der Keeren stonden hun deel af aan Ferdinand-Jean Heyndericx, welke in het Steen een katoenspinnerij inplantte. Moeilijkheden ontstonden tussen Heyndericx en Brismaille over een gemeenschappelijke muur. Om een einde te maken aan de twisten stond Jean Brismaille het donjon af aan Heyndericx op 31 augustus 1809. Teneinde zijn fabriek uit te breiden liet hij de zuidermuur wegbreken alsmede de kapel.

De lijst van de fabrikanten, welke de katoenspinnerij uitbaatten luidt als volgt :

1800-1827 : Heyndericx en Zonen

Zicht op het Gravensteen kant St. Pharaildeplaats 1832. Tekening van Van Lokeren

1828-1835 : Heyndericx en zonen en Couvreur

1836-1852 : Scribe

1853-1854 : Scribe en H. Delise-Scribe

1855-1867 : H. Delise-Scribe

1868-1885 : A. Lintens-Delise

Een tweede katoenspinnerij werd opgericht in het Gravensteen in 1827 door de vennootschap Van Acker-Ceuterick en Cie. Zij hield op te bestaan in 1837. Gedurende de jaren 1845-1846 werd een constructiewerkplaats opgericht door de firma Steinberg en Scribe binnen het Gravensteen.

De architect Brismaille wist de eigendom te bewaren - met uitzondering van de spinnerij Heyndericx - van het overblijvende deel van het Gravensteen.

Buiten de fabriek en de privaatwoningen van de families Brismaille en Heyndericx trof men er een vijftigtal arbeiderswoningen aan. Buiten de muren van het Gravensteen stonden eveneens tientallen huisjes. Alzo werd in een der huisjes nl. in café Het Hertjen de toondichter Jef Vander Meulen geboren op 24/3/1869.

De procureur Nicolas Hulin, welke een der dochters van Brismaille huwde, werd eigenaar van het gedeelte dat Brismaille toebehoorde. In de nacht van 31 mei op 1 juni 1829 vernietigde een hevige brand de tekstiel fabriek van Heyndericx en Couvreur, alsmede een gedeelte van de fabriek Van Acker-Couvreur en Cie. Koning Willem verbleef toen in de Arteveldestad. Men schatte de schade op 40.000 gulden; maar de vorst gaf voor hij Gent verliet 20.000 gulden om de fabriek te helpen heropbouwen.

In 1865 ondernam de stad Gent een eerste poging om het kasteel geheel of gedeeltelijk te verwerven. Vooraanstaande burgers en intellectuelen als dhr. de Bethune, Paul Fredericq, Julius Vuylsteke, de Limburg-Stirum, Ferdinand Van der Haeghen, Varenberg, Verhaegen en Herman Van Duyse deden een beroep op Minister Alfons Van den Peereboom. Hij verklaarde dat zijn departement bereid was tussen te komen bij de aankoop van het Poortgebouw.

Het ganse gebouw werd in 1870 te koop gesteld met uitzondering van de fabriek.

De verkoop liep op een sisser uit. Twee jaar later begon het stadsbestuur opnieuw te onderhandelen. De Stad Gent aanvaardde de aanbieding van de eigenaar om het poortgebouw te verwerven voor 21.000,- fr. De staat en de provincie kwamen ieder tussen voor 1/3 van de verkoopprijs.

De promotors van de volledige redding van de burcht begaven zich

in 1887 bij Minister Beernaert en mochten zich verheugen in de steun van de gouverneur van Oost-Vlaanderen, de burgemeester van Gent en de morele steun van tal van politici, kranten, verenigingen en sympatisanten.

Tijdens de gemeenteraadzitting van 30/7/1887 werd de voorlopige overeenkomst goedgekeurd tussen de Staat en de Stad Gent om het Gravensteen en aangrenzende eigendommen te verwerven onder gemeenschappelijke kosten. De aangrenzende eigendommen waren gelegen in de Hoge Zonnestraat, St. Pharaïldeplaats en de Geldmunt. De kostprijs van de eigendom Hulin bedroeg 175.000,- fr. Voor de eigendom Lintens-Delise werd 90.000,- fr. neergeteld; hetzij 260.000,- fr. voor het ganse gebouw.

Op 20 augustus 1889 verlieten de laatste inwoners het Gravensteen. Pikante bijzonderheid : herhaaldelijk moest de politie ingrijpen ten einde de verhuizing te bespoedigen.

's Anderdaags begonnen de eerste ontmantelingswerken. De restauratiewerken stonden onder de leiding van arch. Jos De Waele en na zijn overlijden architect Mortier.

Beiden hebben aan het vervallen burcht zijn middeleeuws karakter teruggegeven.

J. CLAUWAERT

BRONNEN

- Les monuments de la ville de Gand par Prosper Claeys 1905 - Gand Imprimerie J. Duvivier, Rempart St. Jean, 15.
- Uit het groot prentenboek van 's Gravensteen door P. Kluyskens (artikelenreeks De Gentenaar augustus-september 1972)
- diverse persoonlijke aantekeningen.

DRIESKEN NIJPERS

Begin 1852 verspreidden zich geruchten te Gent, dat een jonge boer van Sint-Gillis-Waas, genaamd André De Clercq, wonderlijke genezingen verrichtte. Met een eenvoudige aanraking met zijn handen genas hij personen, die leden aan reuma, een in die tijd veel voorkomende kwaal. Volgens de geruchten waren de reumaleiders volledig genezen na een of twee behandelingen.

Volgens een verhaal van onze de Clercq werd hij een drietal malen getroffen door de bliksem; alzo bezat hij een overschot van een electrisch fluïdum en door een aanraking werd bij de reumaleider, die